

Český jazyk v komunikaci neslyšících – (doplnění k tématu: Čtení s porozuměním)

Příprava na čtení u dětí se SP

Vliv sluchového postižení při osvojování si dovednosti číst

- SP ovlivňuje *komunikační schopnosti*
- SP ovlivňuje *psychické funkce* uplatňující se při čtení (pozornost, vnímání, myšlení, paměť a citové procesy)

Děti se SP mívají:

omezenou slovní zásobu,

omezené a zkreslené sluchové vnímání,

opožděný vývoj řeči.

Slyšící a recepce psaného textu

- kolem 6.roku věku
  - dostatečná vyzrálost CNS
  - mentální slovník
    - vytvořený prostřednictvím akusticko-kinestetické formy řeči (nejprve mluvená řeč, pak optické značky, čtení a psaní, učí se číst slova, která zná)
  - součást předpokladových struktur umožňujících vzájemnou komunikaci

Nejčastější potíže při čtení u slyšících dětí

- odlišná grafická a fonetická podoba slova
- správné pochopení funkce verzálů na počátku větných celků, vlastních jmen a názvů (D-d, G-g, A-a)

Recepce psaného textu neslyšícími

- neslyšící dítě je vystavováno jazyku v písemné podobě již kolem 3.roku věku
- jako první – optická forma
- jako druhá – akusticko-kinestetická forma

- schopnost recipovat psaný text – podmíněna vytvořením mentálního slovníku
- výhoda – mentální slovník vytvořený na podkladě vizuálně-motorické formy – tzn. prostřednictvím znakového jazyka
- při počátečním vytváření mentálního slovníku v rámci vzdělávacího procesu – slova instalována do sémantické sítě
- věty:

Př. a) *Pepa pije mléko.*

b) *Táta vypil kávu.*

c) *To je máma.*

d) *Naše rodina jí zeleninu, proto je zdravá.*

x *Naše rodina jí zeleninu, protože je zdravá.*

Předpoklady úspěšného čtení

- a) čtenář má být *smyslově vybaven*
  - b) schopnost *rozpoznat výrazy*, které nesou nějaký význam a identifikovat jejich význam lexikální a gramatický
  - c) na základě své zkušenosti se světem přiřadit *význam celého textu*.
- **čtení u dětí se SP x u slyšících dětí**

Přípravná cvičení na čtení

- cvičení na rozvoj sluchového vnímání
- cvičení na rozvoj zrakového vnímání
- zraková a sluchová paměť
- trénování očních pohybů
- smysl pro rytmus
- cvičení na orientaci v prostoru
- hry s písmeny
- dále:

- hlasité předčítání krátkých textů
- společné prohlížení knížek s obrázky a tištěným textem
- upozorňování na to, že věci, které kupujeme, mají své názvy
- předčítání nápisů na obchodech

...motivovat ke čtení !!!

Metody výuky čtení

a) globální

- vychází z tvarové psychologie
  - upřednostňuje celostní vnímání
  - méně pozornosti je věnované rozkladu slova na jednotlivé morfémy nesoucí gramatický význam (důležitý pro pochopení syntagmatických a paradigmatických vztahů v českém jazyce)

Přípravná etapa

a) diferenciatní cvičení

b) porozumění a zapamatování pojmu

Etapa vlastního čtení

- začíná tehdy, kdy je natištěné slovo odděleno od obrázku

b) analyticko-syntetická

- dokáže zachytit komplikovanou flexi českého jazyka
- interference ZJ do ČJ

(např. gramatické kategorie – času a čísla)

- počátek nácviku – doplňování chybějících písmen (k-čka, ml-ko), slabik (ma-, lo-ta, čepi-)
- poté – skládání slov ze slabik a písmen
- doprovázena daktylem

Úprava textů pro čtenáře se sluchovým postižením

Výběr textu / knihy pro úpravu

Pro koho je/bude text určen?

- a) stupeň a druh SP
- b) věk dítěte
- c) mentální předpoklady /duševní úroveň dítěte
- d) stav rozvoje jeho řeči
- e) životní zkušenosti
- f) jazyková praxe
- g) čtenářská vyspělost
- h) zájmy a záliby dítěte
- i) náročnost textu

Jak postupovat při úpravě textu

1. stanovit si základní dějovou osnovu
2. vyhledat relevantní (budou zachována, někdy v pozmeněné formě) a redundandní (mohou být vypuštěna – nenaruší celkovou kohezi cílového textu) slova
3. při úpravě knihy – někdy sloučení kapitol
4. Vyjmutí reálií vztahujících se k historickým a zeměpisným údajům či společenským zvyklostem a jsou zařazeny do úvodní kapitoly
5. Přidávání informací nezbytných pro pochopení některých zákonitostí lexikálního subsystému, slovtvorby, stylistiky,... a informací spojených s mimojazykovou situací (historie, kultura...) popisovanou ve výchozím textu – nejlépe **vysvětlivky** mimo hlavní dějovou linii

- **Úprava délky textu**
- **Úprava sledu událostí v textu**
- **Gramatická úprava textu**
- **Míra výslovnosti textu**
- **Přímá řeč**
- **Tvorba vysvětlivek**
KAM umístit vysvětlivky?
Význam slova
- **Metafory, metonymie, frazémy a přísloví**
- **Ilustrace v upraveném textu**

Ověřování textů

- Reprodukce přečteného
- Ověření porozumění pomocí obrázků
- Jazyková cvičení
- Odpovědi na otázky
- Metody vyžadující samostatné, tvůrčí myšlení
- Systém nadpisů

Faktory ovlivňující porozumění textu

1.Struktura mentálního slovníku

- ⊖ Nepřehledně vytvořená *sémantická síť* mentálního slovníků neslyšících (význam každého slova je dán vztahem k významům okolních slov)
- ⊖ *Absence zvukové formy jazyka* – znesnadnění identifikace významu slovních spojení (běžně prostřednictvím modulačních faktorů řeči – ironie, posměch)

Příklady:

- S.Rudolf: Metráček

„Ty kouříš, Andulo?“ *Odvážila jsem se zeptat. Sebevědomě se usmála a zvolna prohlásila.*

„Proč ne? Copak na tom něco je?“

Proč ne? – vyjadřuje zde souhlas!

- *No to jsi nám opravdu udělala radost!*

- *Ty dnes vypadáš opravdu skvěle.*

→ modulační faktory negují význam sdělení

2. Gramatická (morfologická a syntaktická)stavba textů

- ⊖ ČJ – jazyk s bohatou flexí
- ⊖ identifikace zákonitostí jednotlivých gramatických kategorií (rod, číslo, pád, osoba, ...)
- ⊖ rozpoznání známých slov v různých tvarech a kontextech
- ⊖ rozlišování slov vizuálně podobných
- ⊖ (ne)znalost nejčastějších případů valence sloves (schopnost vázat na sebe různé významy, prostřednictvím nichž vznikají větné struktury)

Příklady:

- př. složité větné konstrukce:

1) Tatínek šel se mnou po schodech dolů a potom pořád dokola a jednu chvíli jsem cítila, že jsme venku, a pak jsme zase šli nahoru po schodech.

x

Tatínek mě vzal za ruku a chodili jsme po domě.

2) „Tvářila se ...“

x Nějak divně se tvářila.

3. Pojmenovávání na základě vnější podobnosti nebo vnitřní spojitosti v upravených textech

- každá jazyková společnost – jiné metafory
- překlad z jednoho jazyka do druhého – přizpůsobit morfologickým, sémantickým, fonologickým a syntaktickým pravidlům jazykové komunity
- pro slyšícího čtenáře – lákadlo

x pro neslyšícího ⊖

Příklady

A) metafory využívající sluch a slyšení:

jít po sluchu, hrát podle sluchu, zbystřit sluch, slyšet všechny

andělíčky zpívat

B) popisy sluchových vjemů

přehlušení bubláni potůčku , šumění listí, vlnky tiše

šplouchají o břeh, hukot vody

C) obrazná vyjádření, která odkazují k vlastnostem

„Je bystrý jako rys.“

D) frazémy, přísloví

„Je lepší vrabec v hrsti než holub na střeše.“

■ další frazémy:

a) tradiční

- má zaječí úmysly, je jako slon v porcelánu, ráno

moudřejší večera

b) frazeologické aktualizace

- motá se tady jako vítr v bedně, je tuhej jako veka, má IQ houpacího koně

4. Přímá řeč

5. Procesy inference

Literatura

DAŇOVÁ, M. *Metodika úpravy textů pro znevýhodněné čtenáře*. 1. vyd. Praha : Grada, 2008. ISBN 978-80-247-2389-1.

DOLEŽALOVÁ, L. *Rozvoj lexikálně-sémantické jazykové roviny u dětí se sluchovým postižením v předškolním věku*. Olomouc: Univerzita Palackého, Pedagogická fakulta. Závěrečná práce. 2012

DOLEŽALOVÁ, L., HRICOVÁ, L. Raná intervence u dětí se sluchovým postižením a u dětí s hluchoslepotou. In OPATŘILOVÁ, D., NOVÁKOVÁ, Z. et al. *Raná podpora a intervence u dětí se zdravotním postižením*. Brno: Masarykova univerzita, 2012.

HRICOVÁ, L., DOLEŽALOVÁ, L. Specifika přístupu k dětem se sluchovým postižením a dětem s hluchoslepotou. In BARTOŇOVÁ, M., BYTEŠNÍKOVÁ, I. et al. *Předškolní vzdělávání dětí se speciálními vzdělávacími potřebami*. Brno: Masarykova univerzita, 2012.

KOMORNÁ, M. *Psaná čeština českých neslyšících – čeština jako cizí jazyk*. 2. vyd. Praha : Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008. ISBN 978-80-87218-29-7.

KRAHULCOVÁ, B. *Komunikace sluchově postižených*. 2. vyd. Praha : Karolinum, 2003. ISBN 80-246-0329-2.

LUKÁČOVÁ, J. *Čtení s porozuměním u dětí se sluchovým postižením*. Diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita. 2011. 87.s.

SOURALOVÁ, E. *Čtení neslyšících*. 1. vyd. Olomouc : Univerzita Palackého, 2002. ISBN 80-244-0433-8.

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání

Hypertextové odkazy:

- weblik.cktzj.com
- www.eliska.cz
- www.jazykove-centrum-ulita.cz
- www.globalnicteni.cz